

УДК: 338.46:005.414(100)

DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2021-2-8>**Прушківська Е.В.**доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Запорізька політехніка»**Кусакова Ю.О.**кандидат економічних наук
Національний університет «Запорізька політехніка»

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ У КРАЇНАХ СВІТУ

Дана стаття присвячена вивченню та порівнянню особливостей розвитку сфери послуг у різних країнах світу. Представлено визначення та структура сфери послуг. Проаналізовані окремі групи країн, зокрема, розвинуті країни, країни, що розвиваються, та країни з трансформаційною економікою. Розглянуто такі основні показники як динаміка та структура валової доданої вартості у сфері послуг, зайнятість у сфері послуг, динаміка та структура експорту послуг. Запропоновано у подальшому дані показники поєднати в єдиний інтегральний показник, який би дозволив врахувати значущість кількісних та якісних характеристик та більш якісно проводити компаративний аналіз.

Ключові слова: сфера послуг, компаративний аналіз, країни світу, розвиток, валова додана вартість, експорт, зайнятість.

Prushkivska E.V.

"Zaporizhzhia Polytechnic" National University

Kusakova Yu.O.

Zaporizhzhia National University

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF THE SERVICE SECTOR IN THE WORLD

This article is devoted to the study and comparison of main features of services sphere development in different countries. The definition and the structure of the services sector are presented. The services sphere is defined as the system of industries and economic activities, which institutional units perform mutually beneficial activities, the results of which are aimed at income generation or creation of public goods and meeting the needs of economic agents. According to ISIC rev. 4 services sphere consists of industries from G to S.

Specific groups of countries are analyzed, in particular, developed countries, developing countries and countries with transition economies. Such basic indicators as the dynamics and structure of gross value added in the services sector, employment in the service sector, the dynamics and structure of services export are examined.

It is grounded that the service sector in developed countries has significant experience in the development, balanced, high-performance structure and ability to compete on the international market for just under several positions (for example, financial services, licensed services, travel services). In developing countries, the service sector has some imbalances, but these countries are trying to find their niche, particularly active in developing the tourism sector (South Africa, China), the telecommunications and computer services (India). The feature of countries with transition economies including Poland, the Czech Republic is to maintain focus on the production and export of material services, transportation services and underestimating the role of manufacturing, financial services. Such tendencies reflect badly on their investment climate of these countries.

It is proposed to combine gross value added in the services sector, employment in the service sector, the dynamics and structure of services export into a single integrated indicator which would allow to take into account the importance of quantitative and qualitative characteristics and to carry out the comparative analysis more effectively.

Keywords: services sphere, comparative analysis, countries of the world, development, gross value added, exports, employment.

Постановка проблеми. Починаючи з кінця ХХ ст. сфера послуг почала відігравати важливу роль в економіці різних країн. Сінгапур, Південна Корея, Японія, Бельгія, не маючи достатньої кількості природних ресурсів, змогли досягти високої конкурентоспроможності у світовій економіці саме завдяки створенню інновацій та розвитку сфери послуг. США після перенесення основного виробництва у країни, що розвиваються, також сконцентрувалися на виробництві послуг, що дозволило їм не втратити лідируючі позиції, а значно підвищити продуктивність праці у країні.

Загалом розвиток сфери послуг у кожній країні має свої особливості, що проявляються у спеціалізації на тих, чи інших видах послуг, які є для держав найбільш перспективними. У зв'язку з цим виникає потреба проведення глибокого компаративного аналізу розви-

тку сфери послуг у країнах світу, який продемонструє схожі та відмінні особливості, що у подальшому створить базу для переймання позитивного досвіду Україною. Ці питання стають особливо актуальними в умовах зміни векторів співпраці та інтеграції України в Європейське економічне співтовариство.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ключові напрацювання, присвячені значному зростанню ролі сфери послуг в економіці розвинутих країн світу, належать перу Д. Белла, Дж. Зінгельманна, М. Кастельса, К. Кларка, М. Пората, А. Фішера. Вагомий внесок у вирішення проблем формування та розвитку сфери послуг в українській економіці зробили дослідження українських учених, зокрема, Б. Данилишина, В. Козака, В. Куценко [1], М. Мальської, О. Моргульця, Я. Остафійчука [2], Н. Панкратєвої,

В. Парени, Е. Прушківської, А. Сидорової, Г. Трілленберга, Н. Цопи та інших.

Крім того, трансформаційні процеси у сфері послуг на національному рівні та проблеми адаптації її розвитку до умов глобалізації також потрапляють у коло наукових інтересів З. Благова, Т. Бурменко, О. Васильєвої, А. Гейдта, Н. Даниленко, Л. Демидової [3], Т. Туренко, Л. Клікич [4], В. Котилко, О. Федуліна та інших. Визначаючи значущість проведених досліджень, слід відмітити необхідність додаткового проведення компаративного аналізу, який би дозволив комплексно порівняти рівень розвитку сфери послуг у різних країнах світу.

Метою даної статті є проведення комплексного компаративного аналізу, який би дозволив порівняти особливості розвитку сфери послуг різних країн світу та виділити схожі і відмінні риси, що у подальшому сприятиме запозиченню позитивного досвіду Україною та реформуванню національної сфери послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж переходити до компаративного аналізу потрібно чітко визначити, що є сферою послуг та яку структуру вона має. Виходячи з попередніх досліджень, під сферою послуг будемо розуміти систему галузей та видів економічної діяльності, інституційні одиниці яких виконують взаємовигідну діяльність, результати якої спрямовані на отримання доходу або створення суспільних благ та задоволення потреб економічних суб'єктів [5].

Відповідно до Міжнародної стандартної галузевої класифікації видів економічної діяльності (ISIC rev. 4) [6] до сфери послуг належать і цілі галузі, й окремі види економічної діяльності, що належать і первинному, і вторинному, і третинному секторам. Проте через незначну частку послугових видів діяльності у первинному та вторинному секторах і відсутність достатньої деталізації інформації у світових банках даних для цілей компаративного аналізу до сфери послуг будемо відносити такі галузі економіки (табл. 1.).

Просліджуємо еволюцію розвитку сфери послуг у різних групах країн. У розвинутих країнах Європи, Америки, Азії починаючи з 1970-х рр. закріпилося усвідомлення важливості послуг для економіки. Це було зумовлено підвищенням продуктивності праці у традиційних секторах економіки (АПК та промисловості), вивільненням робочої сили та переміщенням її у сферу послуг. Ці країни повсюдно переходили на п'ятий технологічний уклад, в основу якого покладено мікроелектроніку, а отже й потужну наукову діяльність, почала відбуватися інформатизація. Усі ці про-

цеси мали своє походження зі сфери послуг. Це підтверджується тим, що у той період розвинуті країни виробляли 85% світового обсягу послуг. На противагу в СРСР та країнах соціалістичного табору Польщі, Чехословаччині тощо орієнтація залишалася на промислове виробництво, а сфера послуг була другорядною і практично не розвивалася.

Розвинуті країни у 90-ті рр. закріпили лідируючі позиції у світі і продовжували нарощувати виробництво послуг та урізноманітнювати їх. Нові індустріальні країни у цей період показували бурхливі темпи економічного зростання та переходили на нові принципи ведення господарства, в яких послуги також почали відігравати значну роль. У більшості країн пострадянського простору в середині 90-х рр. спостерігалися кризові явища через різкий перехід від планової до ринкової економіки, руйнації економічних зв'язків. У свою чергу країни Латинської Америки зазнали впливу кризи на рубежі ХХ–ХХІ ст. Сфера послуг у цих країнах довгий час залишалася у тіні, хоча й показники її діяльності випереджали виробництво товарів. У більшості африканських країн зберігається традиційний тип економіки, хоча й ці країни вийшли з під контролю метрополій та розпочали самостійний розвиток.

Теоретичний аналіз розвитку сфери послуг підтверджують й статистичні дані, зокрема, поступове зростання частки сфери послуг у валовій доданій вартості (ВДВ) країн світу починаючи з 1970-х рр. (табл. 2).

Вже на початку 1970-х рр. сфера послуг стає ключовою в економіці – її частка у світовій ВДВ складає 53,25%, а впродовж наступних десяти років вона зростає ще на 10%. Свого максимуму у 69,2% цей показник досягає у 2002 р., а у 2015 р. скорочується до 65,9%. Ця тенденція пояснюється найбільшою чутливістю сфери послуг до шоків економіки, оскільки більшість послуг, що виробляються, задовольняють потреби вищих рівнів економічних суб'єктів, а під час криз попит формується переважно на послуги першої необхідності.

Найбільшу частку ВДВ створює сфера послуг у розвинутих країнах світу. Так, на сферу послуг Великобританії, Франції та США у 2015 р. припадало майже 80% ВДВ. Це свідчить про збереження ключової ролі послуг в економіці цих країн. Загалом практично всі розвинуті країни починаючи з 2008 р. збільшили частку сфери послуг у їх ВДВ до 60%, а така країна як Бермуди взагалі показала долю у 92%, у зв'язку зі спеціалізацією на туристичних послугах та офшорним статусом території.

Таблиця 1

Структура сфери послуг за ISIC rev. 4

Основні галузі сфери послуг		
G 45-47 Оптова й роздрібна торгівля; ремонт автомобілів і мотоциклів	H 49-53 Транспорт і складське господарство	I 55-56 Розміщення й громадське харчування
J 58-63 Інформація й зв'язок	K 64-66 Фінансова діяльність і страхування	L 68 Операції з нерухомим майном
M 69-75 Професійна, наукова й технічна діяльність	N 77-82 Діяльність у сфері адміністративних і допоміжних послуг	O 84 Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування
P 85 Освіта	Q 86-88 Діяльність у сфері охорони здоров'я й соціальних послуг	R 90-93 Мистецтво, сфера розваг і відпочинку
S 94-96 Інші види діяльності в сфері послуг		

Джерело: побудовано автором за [6]

Таблиця 2

Динаміка частки ВДВ, створеної сферою послуг, %

Країна	1970	1980	1990	2000	2008	2012	2015
Світ	53,25	55,65	62,45	67,65	66,36	65,73	66,02
Розвинуті країни	58,99	61,63	66,48	71,82	73,52	74,84	75,03
Австралія	53,77	56,89	66,30	70,21	68,65	70,51	70,13
Великобританія	58,45	60,10	66,98	72,03	77,07	78,56	78,36
Німеччина*	49,39	57,33	61,09	68,04	69,04	68,43	68,99
Франція	60,00	65,29	69,62	74,34	77,67	78,51	78,92
Польща	34,31	34,26	41,47	63,72	64,17	63,35	64,61
Чехія*	49,42	50,73	48,37	59,40	60,17	60,38	59,34
США	65,46	67,08	72,54	76,20	77,44	78,36	78,18
Японія	49,83	58,06	59,61	67,35	71,32	72,76	72,03
Країни, що розвиваються	42,57	42,07	48,60	53,46	50,81	51,55	53,08
Бразилія	52,61	49,22	52,93	67,68	67,16	69,37	71,03
Індія	32,49	33,95	36,64	44,17	47,47	50,03	52,97
Китай	24,69	21,82	32,03	39,47	42,43	45,01	47,65
Мексика	54,12	49,51	52,97	57,05	56,81	57,01	59,03
ПАР	54,42	45,73	55,41	64,82	65,48	67,88	68,05
Трансформаційні країни	37,76	42,53	44,25	51,93	57,49	57,60	57,67
Росія*				54,00	59,48	59,10	59,11
Білорусь*	37,96	42,75	44,42	44,27	45,44	48,66	50,09
Україна*				46,57	60,43	62,98	62,98

Джерело: розраховано за даними [7]

* – у період 1970–1990 рр. розрахунки велися для ФРН, Чехословаччини, СРСР відповідно

Країни, що розвиваються, так само нарощували частки сфери послуг. Наприклад, ПАР досягла рівня Австралії, Мексика – рівня Чехії. В Індії та Китаї частка сфери послуг в умовах глобалізації зросла на 20% та зберігала позитивні тенденції не дивлячись на кризу. У той же час частки Китаю та Єгипту у 2015 р. ще не перетнули 50% межі.

Сфера послуг країн з трансформаційною економікою є найбільш неоднорідною. Найбільшу частку сфери послуг у ВДВ серед них мають Хорватія (68,75%) та Грузія (67,57%), найменшу – Азербайджан (31,73%) та Туркменістан (36,07%). Росія та Україна демонструють зростання частки ВДВ у 10%, і у 2015 р. вони досягли рівня розвинутих Польщі та Чехії. Загалом спостерігається поступовий рух країн з трансформаційною економікою у напрямку сервісизації.

Загалом після світової фінансової кризи темпи розвитку сфери послуг дещо уповільнилися. Починаючи з 2 половини 2007 р. спостерігалось різке скорочення обсягів створеної доданої вартості у сфері послуг. Спад відбувся навіть у таких гігантах як США, Японії, Великобританії. Загалом по всім групам країн світу сферою послуг було вироблено менше, ніж за попередні два роки. Ця загальносвітова тенденція обійшла країни, що розвиваються. Серед них можна виділити Індію, яка стала тим осередком, куди були перенесені виробничі потужності з розвинутих країн. Це стало можливим завдяки бурхливому розвитку ІТ-технологій. У результаті у 2015 р. сфера послуг країн, що розвиваються, створювала 31% ВДВ світу у порівнянні з 12% на у 1970 р. Відповідно частка розвинутих країн скоротилася до 66%.

Зростання ефективності та продуктивності праці у первинному та вторинному секторах економіки, а також збільшення рівня автоматизації виробництва призвело

до перекваліфікації робочої сили, яка у результаті диверсифікувала сферу послуг. Таким чином, у розвинутих країнах Заходу вже у 1980 р. зайнятість у сфері послуг перевищувала 50%, у 1990 р. наблизилась до значення у 60%, а у 2012 р. склала у середньому 70% (рис. 1).

Найбільш різке підвищення частки зайнятого населення у сфері послуг у середині 2000-х рр. демонстрували Україна, Росія та інші країни з трансформаційною економікою. У 80–90-х рр. ХХ ст. у сфері послуг цих країн були задіяні працівники лише найбільш необхідних та традиційних професій, тоді як більшість працездатного населення, приблизно 70%, працювала у промисловості та сільському господарстві. Однак, завдяки сприятливим проявам глобалізації: лібералізації, демонополізації господарських відносин, зростанню ролі зовнішньоекономічних відносин, а також створенню законодавчо-правової бази, стабілізації політичної та економічної ситуації на початку ХХІ ст. зайнятість у цьому секторі економіки збільшилася до 50%, а у 2015 р. до 60%.

Аналіз частки зайнятості у сфері послуг країн, що розвиваються, дозволяє виділити ті з них, в яких цей показник відповідає значенню розвинутих країн, наприклад, Бразилія, ПАР та Мексика. Індія та Китай, країни з найбільшою кількістю працездатного населення, а також інші нові індустріальні країни ще не досягли позначки у 50%. В умовах глобалізації зайнятість у сфері послуг останніх зросла приблизно на 20% і у 2015 р. перевищила 30%. Цьому сприяло масове перенесення робочих місць з розвинутих країн, однак праця більшості їх населення все ще концентрується у промисловості та сільському господарстві.

Окрім показників частки ВДВ та зайнятих для проведення компаративного аналізу розвитку сфери послуг

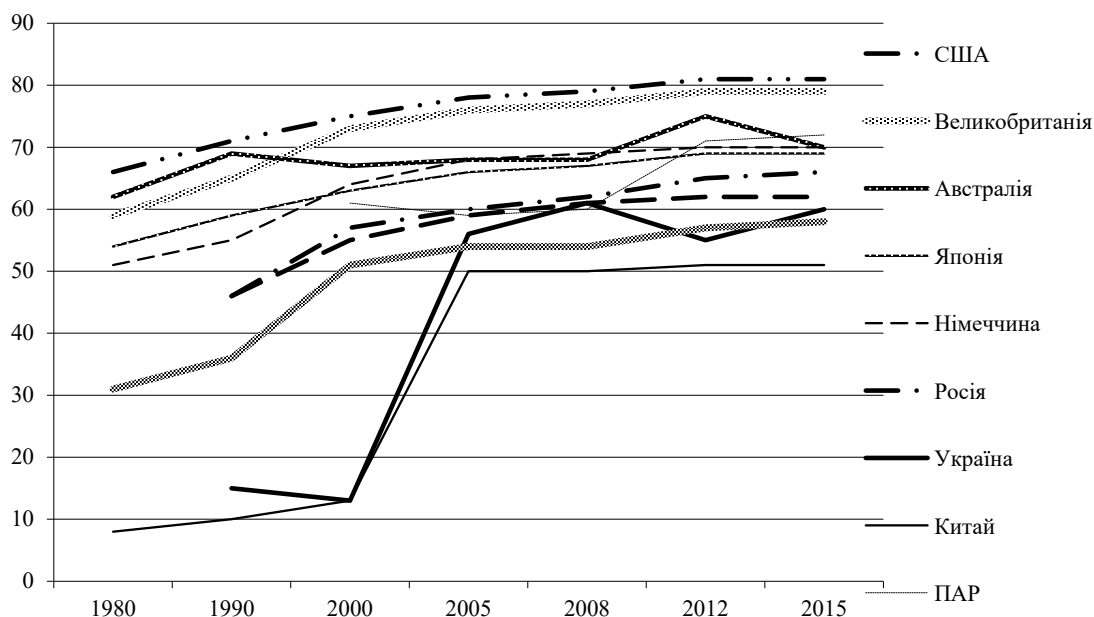

Рис. 1. Динаміка частки зайнятих у сфері послуг країн світу, %

Джерело: розраховано автором за даними [8]

слід використати й обсяг експорту. Загалом по світу спостерігається чітка тенденція до збільшення цього показника. Цікавим є те, що лідируючі позиції у 1992 р. США розділяли з провідними європейськими країнами Великобританією, Німеччиною, Францією тощо, а у 2011 р. до їх числа додалися такі країни як Індія та Китай (табл. 3). У цілому по світу частка експорту послуг на кінець 2015 р. склала 23% від загальносвітового експорту товарів та послуг, при чому в розвинутих країнах вона досягла 28%, а у країнах з трансформаційною економікою, та з економікою, яка розвивається, 17%.

В абсолютному виразі за даними ЮНКТАД протягом 1982–2015 рр. експорт послуг по світу збіль-

шився більше ніж у 10 разів з 400,2 млрд. дол. до 4826 млрд. дол. Різні групи країн показували різні темпи зростання цього показника. Найшвидше обсяг експорту послуг нарощувався країнами з економікою, що розвивається, у порівнянні з 1982 р. у 16 разів. Індія була лідером за цим показником та протягом останнього десятиліття збільшила експорт послуг у 10 разів; найближчі її конкуренти Китай та Бразилія демонстрували десятирічний приріст експорту у 5 та 4 рази відповідно. Серед аналізованих країн слід відмітити й Польщу, яка після вступу до ЄС також значно збільшила експорт послуг. Однак, в абсолютному виразі світовим лідером у міжнародній торгівлі послугами зали-

Таблиця 3

Динаміка обсягу експорту послуг

Країна	1982		1990		2002		2008		2015	
	млрд дол.	%	млрд дол.	%	млрд дол.	%	млрд дол.	%	млрд дол.	%
Світ	400,2	18	831,4	20	1633,2	20	3912,2	20	4826,0	23
Розвинуті країни	309,5	20	664,3	21	1228,6	23	2777,4	24	3220,9	28
Австралія	4,4	17	10,2	20	19,59	23	45,2	19	49,1	21
Великобританія	30,9	24	56,4	24	132,54	32	285,4	38	349,1	44
Німеччина			62,5	13	102,1	14	255,9	15	252,2	16
Польща	1,8	14	3,2	17	10,0	18	35,2	17	43,4	19
Чехія					7,0	15	21,8	15	22,9	15
США	63,9	23	147,8	28	285,7	29	535,7	29	710,2	32
Японія	22,6	14	41,4	13	65,7	14	148,7	17	162,2	22
Країни, що розвиваються	80,9	13	150,4	15	378,4	15	1036,3	14	1497,9	17
Бразилія	1,8	8	3,8	11	9,6	14	45,2	13	33,8	15
Індія	2,9	24	4,6	20	19,5	28	107,1	35	155,8	36
Китай	2,5	11	5,9	10	39,7	11	147,1	9	286,5	12
Мексика	4,1	15	8,1	17	12,5	7	17,6	6	22,6	6
ПАР	2,3	11	3,4	13	45,0	14	12,8	13	15,1	16
Трансформаційні країни					26,2	14	98,5	12	107,3	17
Росія					13,6	11	51,2	10	51,8	13
Україна					4,7	20	17,9	21	12,4	26

Джерело: розраховано автором за даними [9]

шаються США, їх частка у світовому експорті послуг у 2015 р. склала майже 15%.

Дослідивши місце сфери послуг у національних економіках країн світу, перейдемо до аналізу її якісного розвитку, що проявляється у зміні галузевої структури. Галузева структура сфери послуг показує, які види послуг займають найбільшу частку у ВДВ, експорті, та дозволяє встановити диспропорції у розвитку, які підлягатимуть подальшому регулюванню.

Використовуючи дані ЮНКТАД (рис. 2) та їх спрощену класифікацію послуг у 3 великі групи (торговельні послуги, послуги, готелів та ресторанів; послуги транспортування, складування та комунікацій; інші послуги) можна дійти до таких висновків.

Структура сфери послуг США, Великобританії, Австралії, Франції, Німеччини, а також інших розвинутих країн світу показує, що найбільша частка ВДВ сфери послуг цих країн створена послугами не розподільчого характеру – біля 70%. Сюди відносять послуги виробничі, соціальні, культурні. Це підтверджує тезу, що їх сфера послуг є найбільш розвинутою. Більша частина цих послуг є високо наукоємною, і, якщо їх спрямовувати на реалізацію основних положень концепції сталого розвитку, то можна досягти безпечного екологічного, соціального та економічного розвитку.

Структура ВДВ сфери послуг Польщі, України, Росії, Білорусі, а також інших країн, які нещодавно набули членства в Європейському союзі, показує їх спеціалізацію на торговельних послугах – біля 30%. За класифікацією М. Кастельса ці послуги виконують переважно розподільчі функції, праця в них не є висококваліфікованою і наукоємною. Також у цих країнах у структурі ВДВ, окрім торговельних, значно виділяється частка транспортних послуг та зв'язку – біля

15%, які також за своєю природою являються розподільчими. З них лише послуги водного та повітряного транспорту, телекомунікаційні та інформаційні послуги вважаються високо наукоємними. Ця ж тенденція властива і Бразилії.

Спираючись на дані національних статистичних баз Індії та Китаю, можна виявити, що порівняно з іншими країнами їхні фінансові послуги створюють більше 10% ВДВ сфери послуг, що певною мірою свідчить про сприятливий інвестиційний клімат у цих країнах.

Разом з тим аналіз структури ВДВ сфери послуг був би неповним без виявлення динаміки її зміни. Сфера послуг США та Німеччини протягом 2001–2015 рр. лише закріпила свою орієнтацію на виробництві наукоємних, висококваліфікованих професійних послуг, а частка ВДВ торговельних послуг у цих країнах знизилась приблизно на 2%. У цих країнах також спостерігається поступове скорочення й частки ВДВ транспортних послуг на фоні збільшення освітніх та медичних. У Польщі та Росії протягом 2001–2015 рр. частка виробничих послуг зросла більше ніж на 2%, тоді як частка розподільчих послуг скоротилася на 3% та 4% відповідно. Збільшення частки професійних послуг на 2% відбувається і в Індії та Україні, однак, у цих країнах частка торговельних послуг не скорочується, а навпаки збільшується майже на 4%.

Якісний аналіз розвитку сфери послуг має бути доповнений аналізом структури експорту послуг, що засвідчує конкурентоспроможність окремих сервісних видів на міжнародній арені (рис. 3).

Структура експорту послуг майже дублює і певною мірою уточнює структуру ВДВ, і демонструє сильні сторони сфери послуг кожної країни. Так, рис. 3 чітко ілюструє, що розвинуті країни більш-менш рівномірно торгують всіма видами послуг. Це спостерігається у

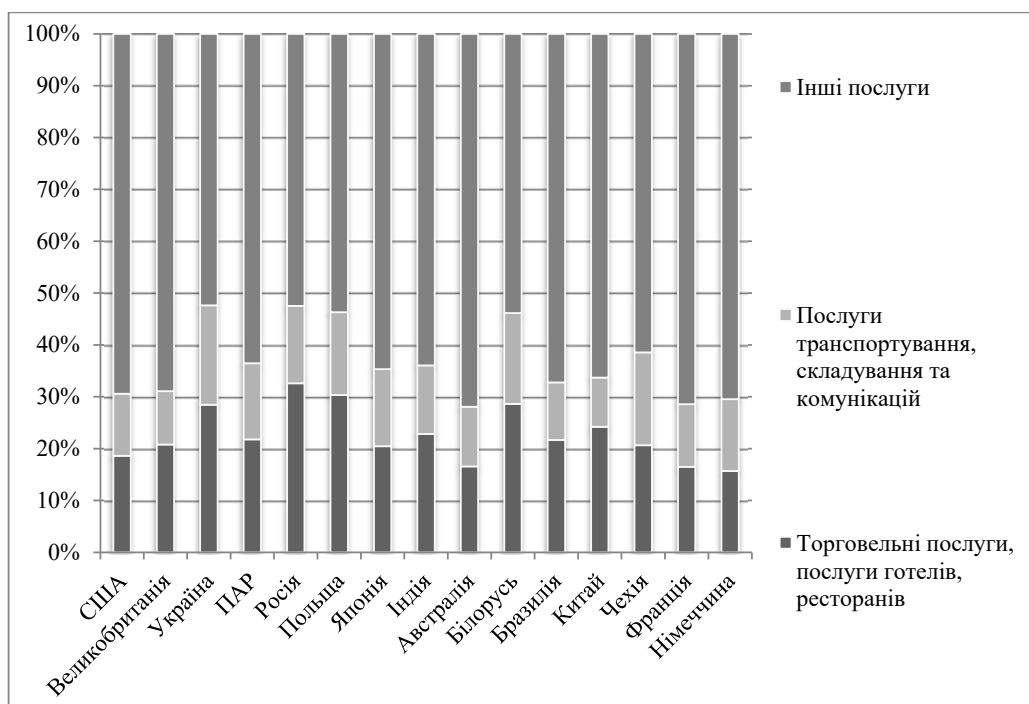

Рис. 2. Структура ВДВ сфери послуг країн світу у 2015 р.

Джерело: розраховано автором за [7]

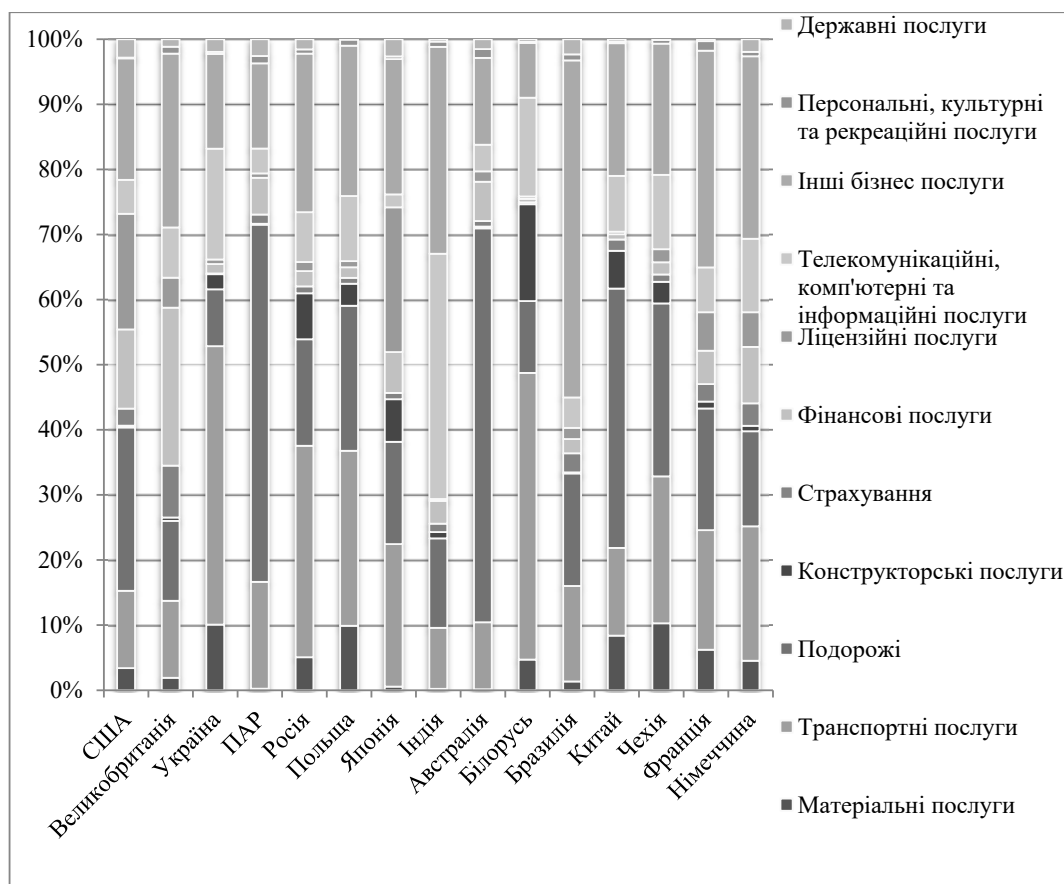

Рис. 3. Структура ВДВ сфери послуг країн світу у 2015 р.

Джерело: розраховано автором за [9]

США, Великобританії, Японії, Франції, Німеччині. У США та Японії, крім того, у структурі експорту значно виділяються ліцензійні послуги і складають майже 20%, тоді як в країнах, що розвиваються, та мають транзитивну економіку, їх частка не перевищує 1%.

Значна частка експорту послуг припадає на фінансові види діяльності у США та Великобританії, на противагу Україна, Росія, Польща не торгують й 1% фінансових послуг. Останні країни здебільшого спеціалізуються на експорті транспортних послуг, різноманітних послуг матеріального характеру.

Слід відмітити, значну частку в експорті конструкторських послуг у Росії, Білорусі та Японії. Ці послуги, на нашу думку, є високопродуктивними та здатними підвищувати продуктивність праці у матеріальному секторі, тому така спеціалізація є позитивною. Щодо подорожей, то на їх експорті спеціалізуються ПАР та Австралія, оскільки їх частка перевищує 50%.

Компаративний аналіз одиничних показників у подальшому може бути доповнений розрахунком інте-

гральних індексів, які у цілому підтверджують основні тези, зроблені нами під час цього дослідження.

Висновки. Отже, підсумовуючи вище викладений матеріал стає зрозумілим, що сфера послуг у розвинутих країнах має значний досвід розвитку, збалансовану, високопродуктивну структуру і здатність конкурувати на міжнародному ринку послуг одразу по декільком позиціям. У країнах, що розвиваються, сфера послуг має деякі диспропорції, проте всі ці країни намагаються знайти свої ніші, особливо активно розвиваючи туристичну сферу. Особливістю країн з трансформаційною економікою та Польщі, Чехії є збереження орієнтації на виробництві та експорті розподільчих матеріальних і транспортних послуг, і недооцінення ролі виробничих, фінансових послуг, що погано відображається на їх інвестиційному кліматі.

Взагалі вважаємо, що у подальшому такий компаративний аналіз можна проводити, поєднавши виділені одиничні показники в інтегральний, виділяючи при цьому значимість кількісних та якісних складових.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Куценко В. І., Трілленберг Г. І. Менеджмент сфери послуг : монографія. Київ : РВПС України НАН України, 2007. 459 с.
2. Остафійчук Я.В. Сталый розвиток сфери послуг: сутність, тенденції та перспективи : монографія. Київ : ДЕТУТ, 2012. 292 с.
3. Демидова Л.С. Сфера услуг в постиндустриальной экономике. *Мировая экономика и международные отношения*. 1999. № 2. С. 24–32.
4. Кликич Л.М. Особенности и закономерности эволюции сферы услуг. *Российский экономический интернет-журнал*. 2005. №1 (01.01.00 – 31.03.06). URL: <http://www.e-rej.ru/Articles/2005/Klikitch1.htm>.

5. Шевченко Ю.О. Сфера послуг: теоретико-методологічний аналіз. *Інноваційна економіка*. 2013. № 5 (43). С. 219–223.
6. Международная стандартная отраслевая классификация всех видов экономической деятельности (МСОК). Организация Объединенных Наций. 4 вариант. Нью-Йорк, 2009. 353 с.
7. GDP by type of expenditure and Value Added by kind of economic activity, annual, 1970–2015. UNCTADSTAT. 05.10.2016. URL: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>
8. Employment in services (% of total employment). The World Bank. 2016. URL: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.ZS?page=1>.
9. Services (BPM5): Exports and imports of total services, value, shares and growth, annual, 1980–2013. Services (BPM6): exports and imports of total services, value, shares, and growth, annual, 2005–2015. UNCTADSTAT. 27.09.2016. URL: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>

REFERENCES

1. Kutsenko V. I., Trillenberh H.I. (2007) Menedzhment sfery posluh [Management of services sphere]. RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
2. Ostafijchuk Ya.V. (2012) Stalij rozvytok sfery posluh: sutnit', tendentsii ta perspektyvy [Sustainable development of services: the nature, trends and prospects]. DETUT, Kyiv, Ukraine.
3. Demidova L.S. (1999) Sfera uslug v postindustrial'noj jekonomike. *Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija*, vol. 2, pp. 24–32.
4. Klikich L.M. (2005) Features and patterns of evolution of the service sector. *Rossijskij jekonomicheskij internet-zhurnal*, [Online], vol. 1. Available at: <http://www.e-rej.ru/Articles/2005/Klikitch1.htm> (accessed 24 January 2017).
5. Shevchenko Yu.O. (2013) Sfera posluh: teoretyko-metodolohichnyj analiz. *Innovatsijna ekonomika*, vol. 5, pp. 219–223.
6. Organizacija Ob'edinennyh Nacij (2009), Mezhdunarodnaja standartnaja otraslevaja klassifikacija vseh vidov jekonomicheskoy dejatel'nosti (MSOK) [International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC)], 4th ed, New York, USA.
7. UNCTADSTAT (2017) GDP by type of expenditure and Value Added by kind of economic activity, annual, 1970–2015. Available at: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (accessed 24 January 2017)
8. The World Bank (2016) Employment in services (% of total employment). Available at: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.ZS?page=1> (accessed 24 January 2017).
9. UNCTADSTAT (2017) Services (BPM5): Exports and imports of total services, value, shares and growth, annual, 1980–2013. Services (BPM6): exports and imports of total services, value, shares, and growth, annual, 2005–2015. Available at: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx> (accessed 24 January 2017).